

PROVET I PSYKOLOGI 18.9.2017 BESKRIVNING AV GODA SVAR

Examensämnetts censorsmöte har godkänt följande beskrivningar av goda svar.

Den främsta grunden för bedömningen av provet i psykologi är att svaret är förankrat i empiriskt härledd och forskningsbaserad kunskap och centrala psykologiska teorier. Människans utveckling, informationsbearbetning, psykiska hälsa och personlighet undersöks inom psykologin ur flera kompletterande perspektiv, som det biologiska, det kognitiva och det sociokulturella. Examinanden ska på ett naturligt sätt kunna utnyttja vetenskapliga forskningsrön i analysen av psykiska fenomen och processer.

I provet i psykologi bedöms examinandens beredskap att förstå hur psykologisk kunskap genereras och hurdan den här kunskapen är till sin natur. Likaså granskas examinandernas förmåga att bedöma reliabiliteten och validiteten i olika undersökningar. Uppgifterna kan gälla bedömning av aktuella psykologiska forskningresultat eller uppgörandet av en forskningsplan.

Till uppgifterna hör att beskriva, bedöma, diskutera och förklara psykologiska fenomen samt att jämföra olika perspektiv. I flera av uppgifterna ges även möjlighet att överskrida ämnesgränserna. I en del av uppgifterna ingår antingen textmaterial eller videomaterial som det gäller att kombinera med psykologiska teorier och insikter i enlighet med uppgiften.

I det elektroniska provet är uppgifterna indelade i tre grupper: I grunduppgifter (t.ex. definiera, beskriv, förklara), II tillämpningsuppgifter och III vidareutvecklingsuppgifter (t.ex. diskutera, jämför, bedöm, planera). Kriterierna för goda svar avviker från varandra i del I, II och III. Uppgifterna i del I förutsätter i huvudsak redogörelse av kunskaper, medan del II och del III kräver mera kunskapsbearbetning. Såväl i del II som i del III krävs förmåga att tillämpa psykologisk kunskap, men i del III ligger betoningen speciellt på vidareutveckling, och då kan svaret innehålla insiktsfulla betraktelsesätt och bedömningar av kunskapen och förklaringarna.

En viktig grund för bedömningen är hur djupgående psykologiska insikter examinanden har, hur hen kan tillämpa de här kunskaperna och i hur hög grad hen förmår behandla dem kritiskt. Genom att enbart upprepa innehållet i läromaterial kan man inte komma upp till de bästa vitsorden. En del av uppgifterna förutsätter beredskap att analysera aktuella händelser och fenomen på psykologiska grunder. Vid bedömningen fästs särskild vikt vid hur moget svaret är och hur gedigna psykologiska kunskaper det bygger på. Examinanden bör svara på frågorna i enlighet med uppgiftsformuleringen. Det sakinnehåll och de teser som framförs i svaret bör motiveras med klara argument. Vid bedömningen fästs också vikt vid hur välstrukturerat och konsekvent svaret är.

Del I

1. Redogörelse för nervimpulsen (20 p.)

I ett bra svar redogör examinanden framför allt för den elektriska grunden för nervcellens verksamhet, men eventuellt också för den kemiska sidan av den. Inom nervcellen fortplantas budskapet på elektrisk väg. Innanför och utanför nervcellens cellmembran finns joner (elektriskt laddade partiklar). I vilotillstånd pumpar jonpumparna vid cellmembranet ut natriumjonerna till cellens yttre sida medan kaliumjonerna kan röra sig både in och ut. Av den orsaken är jonhalterna utanför och innanför cellens membran olika, och det råder en spänningspotential mellan den yttre och den inre sidan av membranet. Det leder till att cellens insida har en negativare laddning i förhållande till utsidan. I cellmembranet finns också jonkanaler som vanligen är stängda och inte släpper igenom joner från den ena sidan av membranet till den andra.

Vilospänningen i nervcellens soma växlar till följd av aktiviteten hos andra celler som är kopplade till nervcellen. När vilopotentialen blir tillräckligt låg överträds tröskeln för när nervimpulsen avfyras, och jonkanalerna som vanligtvis är stängda öppnar sig i skarven mellan cellens soma och axonet. Natriumjonerna kan då flöda in i cellen så att cellens insida plötsligt blir positivt laddad i förhållande till utsidan. Det får jonkanalerna i det angränsande axonets cellmembran att öppna sig och nervimpulsen (aktionspotentialen) fortsätter längs axonets cellmembran. Nervimpulsen kan röra sig i endast en riktning, och i myeliniserade axoner kan den elektriska impulsen hoppa mellan myelinskidornas noder vilket ökar nervimpulsens hastighet betydligt. När nervimpulsen har passerat återgår cellen till sin vilopotential med hjälp av jonkanalerna och jonpumpen. Nervimpulsen förmedlas alltså på elektrisk väg inne i nervcellen.

9–11 p. Examinanden beskriver på ett korrekt sätt hur det elektriska budskapet förmedlas inne i nervcellen.

15–17 p. Examinanden ger en preciserad beskrivning av den budskapsförmedling som sker inuti nervcellen, till exempel vilken roll myelinskidorna har för att öka nervimpulsens hastighet eller hur budskapet kan fortplantas i endast en riktning. Examinanden kan också göra jämförelser med den kemiska överföringen av nervimpulser.

2. Redogörelse för rädslans kognitiva och fysiologiska dimension (20 p.)

I ett bra svar definieras rädsla som en inre upplevelse hos individen som har sin grund i biologiska mekanismer och som därtill formas av hur individen kognitivt tolkar och drar slutsatser om sina kroppsliga förnimmelser. Rädsla definieras som en grundläggande affekt som är kopplad till såväl evolutionära faktorer (t.ex. skräck för ormar) som individens egen utvecklingshistoria och kulturbakgrund. De kognitiva aspekterna av rädsla kan behandlas genom att till exempel hänvisa till Schachter och Singers känsloteori och till teorin om primär och sekundär bedömning, det vill säga att en upplevelse av rädsla förutsätter att personen bedömer situationen som skrämmande. En fysiologisk redogörelse för rädsla kräver att examinandan har insikter i rädslans neurala grunder och förbindelser med bland annat det autonoma nervsystemets (i synnerhet det sympatiska nervsystemets) funktioner. Av svaret bör det framgå vilken roll det limbiska systemet och särskilt amygdala spelar för att framkalla rädsla. Beskrivningen av den neurala grunden för rädsla omfattar såväl den korta banan från sinnesinformationen till amygdala, och därifrån via hjärnstammen till fysiologiska förändringar i kroppen, som den långa banan där sinnesinformationen först förmedlas till hjärnbarken för bedömning av situationen och därefter till amygdala. I ett förtjänstfullt svar kan examinandan hänvisa till olika känsloteorier som kopplar samman fysiologiska reaktioner med känslan av rädsla (t.ex. James-Lange, Cannon-Bard).

9–11 p. I svaret presenteras några korrekta, om än bristfälliga, kognitiva och fysiologiska förklaringar till rädsla.

15–17 p. I svaret presenteras utförliga kognitiva och fysiologiska förklaringar och teorier om rädsla.

3. Definition av postformellt tänkande (20 p.)

I ett bra svar kan examinandan definiera det postformella tänkandet på ett exakt och analytiskt sätt och anknyta det till en förlängning av Piagets framställning av stadierna i tänkandets utveckling. I ett bra svar presenteras de centrala dragen i ett postformellt tänkande på ett mångsidigt sätt. Av svaret ska det också framgå att alla människor inte uppnår stadiet för postformellt tänkande och att utbildning och fostran spelar en avgörande roll i det här avseendet. Utvecklingen av det postformella tänkandet stöds av en omgivning och en kultur där man uppmuntrar individerna att komma fram med nya idéer och synvinklar. I svaret presenteras två adekvata exempel på postformellt tänkande. Exempelen kan exempelvis anknyta till förmågan att upptäcka och identifiera problem och att komma på olika lösningsalternativ. De kan också anknyta till en förmåga att behandla fenomen ur olika synvinklar och kritiskt bedöma olika synvinklar eller att kunna presentera kompromisslösningar och reflektera över sina handlingsstrategier. I ett förtjänstfullt svar kan man till exempel hänvisa till utbildningens betydelse för utvecklingen av postformellt tänkande. I bedömningen av svaret beaktas helheten, dvs. hur korrekt formulerad vederbörande definition är och hur väl exemplen är förankrade i definitionen.

3.1.

4–5 p. Examinanden kan definiera begreppet postformellt tänkande och anknyta det till Piagets teori.

7–9 p. Examinanden presenterar en exakt definition av postformellt tänkande. Begreppet postformellt tänkande är tydligt förankrat i Piagets teori om kognitiv utveckling. Det postformella tänkandet behandlas som en fas i tänkandets utveckling.

3.2.

4–5 p. I svaret ges två exempel på postformellt tänkande som pekar åt rätt håll, men utan motivering eller koppling till teorin om postformellt tänkande.

7–8 p. I svaret ges två adekvata exempel på postformellt tänkande. Exempelen motiveras i relation till kriterierna för postformellt tänkande.

Del II

4. *Analys av en forskningsmetod (20 p.)*

I ett bra svar har examinanden valt ut och beskriver på ett klart sätt en vetenskaplig undersökning och den forskningsmetod som använts vid undersökningen. Forskningsansatsen kan till exempel vara experimentell medan datainsamlingen kan ha utförts med hjälp av observation. Forskningsmetoden analyseras i relation till den valda undersökningens syfte. I svaret ges central information om till exempel det undersökningsupplägg som använts, om operationaliseringen av variablerna och om insamlingen och analysen av det datamaterial som undersökningen bygger på. I ett bra svar ingår också en bedömning av forskningsmetodens styrkor och svagheter i relation till undersökningens syfte och objektet för undersökningen.

9–11 p. Examinanden väljer ut en undersökning och behandlar på ett adekvat sätt den forskningsmetod som använts. Forskningsmetoden omnämns i svaret men tillämpningen av den, liksom datainsamlingsmetoden, beskrivs endast på ett allmänt plan. I beskrivningen av metoden kan felaktigheter förekomma. Svaret kan också begränsa sig till en allmän beskrivning av undersökningen och resultaten. Valet av metod förklaras och analyseras endast ytligt och i svaret ingår det ingen bedömning av metodens funktion och relevans.

15–17 p. Den forskningsmetod som använts vid den valda undersökningen beskrivs på ett klart sätt och analyseras noggrant och djupgående. Genom hela svaret hålls fokus kvar på frågor som gäller forskningsmetoden. Ett förtjänstfullt svar kan handla om den ifrågavarande metodens styrkor och svagheter i förhållande till den valda undersökningen. Motiveringarna i svaret är övertygande.

5. Identifiering och behandling av psykisk störning (20 p.)

I ett bra svar ger examinanden korrekta benämningar för de två utvalda formerna av psykisk störning. I korrekta och precisa ordalag och med hjälp av såväl exempel som psykologisk kunskap redogör examinanden för de karakteristiska dragen i de störningar som svaret gäller. I svaret ingår en klar och konkret beskrivning av hur störningen kan behandlas och vilka svårigheter som förekommer vid behandlingen. Beskrivningen är förankrad i mångsidig psykologisk kunskap. I ett bra svar anknyter examinanden sin framställning av behandling av psykisk ohälsa till mångsidiga och djupgående psykologiska kunskaper om bakgrundsfaktorer, svårighetsgrad och karakteristiska drag i relation till de psykiska störningarna. I ett förtjänstfullt svar kan utmaningarna vid behandlingen av de här störningarna diskuteras.

5.1.

I texten beskrivs depression. Sinnesstämningen hos en människa som lider av depression präglas i allmänhet av en ständig nedstämdhet och av att hon har förlorat sin förmåga att uppleva intresse eller lust. Hon kan ha svårt att somna, sömnen kan vara fragmentarisk och tröttheten blir en ständig följeslagare. Att fatta beslut och att koncentrera sig är ofta svårt. Den deprimerade människan har i allmänhet en negativ bild av sig själv och hennes självkänsla är försvagad. Vid svår depression kan psykotiska fenomen som vanföreställningar eller hallucinationer uppträda. Självdestruktiva tankar förekommer hos en del av dem som lider av depression, och det finns en risk för att tankarna leder till handling. Effektiva behandlingar i depressionens akuta fas är antidepressiva läkemedel och terapier med påvisbar verkan. Den effektivaste behandlingen får man genom att kombinera de här två. Valet av behandlingsform avgörs både av depressionens svårighetsgrad och av vilka behandlingar som står till buds. Risken för att symtom återkommer är stor ifall behandlingen upphör så fort symtomen är borta.

5.2.

Texten beskriver anorexi. Den som lider av en ätstörning talar i allmänhet inte själv om sitt problem utan vill snarare hemlighålla det. Ifall minsta misstanke väcks är det bra att ställa direkta frågor om hur personen mår. Nyckelpersoner är i det här fallet den drabbades närmaste krets – som familjen, andra närstående, lärare, idrottsledare och skolhälsovården. Ju tidigare man upptäcker ätstörningen, tar sig an fallet och hänvisar patienten till vård, desto gynnsammare är prognosen. Patientens egen vilja att tillfriskna och förändra sina beteendevanor är av största vikt. Kunskapsbaserade instruktioner ska också ingå i vården. Det är viktigt att familjen och andra närstående deltar i vården. Lindriga ätstörningar kan åtgärdas under loppet av några enstaka rådgivningsbesök och uppföljningar. Under besöken går man tillsammans igenom situationen, pratar om riskerna och ger råd om hälsosamma, mångsidiga och regelbundna matvanor. För en del av patienterna kan egenvården vara en tillräcklig form av behandling. Anorexi är ofta en långvarig störning (som varar i medeltal i 6 år) och sjukdomsförloppet går i vågor. Fullständigt tillfrisknande sker i 50–70 procent av fallen, 20–30 procent har fortsättningsvis symtom och kronisk blir sjukdomen i 10–20 procent av fallen.

5.3.

Texten beskriver symtom vid tvångssyndrom. Ett tvångssyndrom ("tvångsneuros") kännetecknas av tvångstankar eller tvångshandlingar. Tvångstankar är ständigt återkommande obehagliga eller ångestväckande tankar och inre bilder som upplevs som påträngande av den drabbade och som inte enbart handlar om att bekymra sig överdrivet mycket om vardagliga angelägenheter. Med hjälp av symtomen kan individen försöka behärska sin ångest. Tvångshandlingarna kan vara upprepade beteenden (t.ex. handtvätt, att ordna föremål, kontrollera att dörren är låst) eller tankeverksamhet (t.ex. att rabbla böner tyst för sig själv, upprepa ord, räkna olika saker). Det tvångsmässiga beteendet har inte lustkänsla som mål, utan syftet är att lindra den ångest som tvångstankarna väcker eller att avstyra ett skrämmande skeende. Den som lider av tvångssyndrom borde alltid vända sig till en psykiater eller en psykolog eftersom symtomen kan lindras i avgörande grad med hjälp av i synnerhet kognitiv psykoterapi och beteendeterapi samt mediciner. Symtomhanteringen bygger speciellt på de beteendeterapeutiska metoderna att stoppa tvångstankarna och ersätta besvärande tvångshandlingar med mera konstruktiva beteenden. Beroende på situationen kan vissa personer som lider av tvångssyndrom även dra nytta av andra former av psykoterapi eller av parteterapi. Även om man inte kan bota tvångssyndrom med hjälp av mediciner så kan de i stor utsträckning lindra symtomen.

Identifieringen av var och en av de här psykiska störningarna och beskrivningen av hur de behandlas bedöms separat (högst 10 + 10 p.) enligt följande:

Störning (0–2 p.)

2 p. Den psykiska störningen är identifierad och korrekt förklarad.

Behandling (0–8 p.)

3–4 p. I svaret framförs några tankar om behandlingen av den valda störningen som går i rätt riktning, men beskrivningen är allmän och inexakt.

6–7 p. Svaret bygger på en djup och mångsidig granskning, baserad på psykologisk kunskap, av behandlingen av störningen i fråga. Examinanden kan också diskutera de utmaningar som är förknippade med den här störningen.

6. Tillämpning av psykologisk kunskap för träning inom idrott (20 p.)

I ett bra svar kan examinandena på ett naturligt sätt tillämpa psykologisk kunskap på fenomen i anknytning till träning inom idrott. Även om idrottspsykologi inte behandlas explicit i läroböckerna så är det ett område som nära berör de ungdomar som deltar i motions- och idrottsaktiviteter. Examinanden kan behandla ämnet genom att tillämpa psykologisk kunskap ur olika delområden inom psykologin:

a) utvecklingspsykologi: idrottsträningen kan relateras till den psykiska och fysiska mognaden och utvecklingen (stöd inom närutvecklingszonen),

b) kognitiv psykologi: kontrollerade och automatiska processer, inläring av färdigheter, minnessystemets funktioner och begränsningar, informationsbearbetningens djup, inre modeller, mental träning och utveckling av expertis, betydelser av sömn och vila,

c) motivation och personlighet: inre och yttre motivation, prestationsmotivation, responsens betydelse, copingmetoder, upplevelser av flow, beaktande av personlighet och temperament i träningen och

d) sociokulturell psykologi: social inlärning, gruppdynamik, sociala nätverk.

Ett förtjänstfullt svar kan uppnås genom att behandlingen av träningen inom idrott förankras i en viss kontext (t.ex. individuell sport eller gruppidrott) genom att examinanden går igenom hur träningen utformas för idrottare med färdigheter på olika nivåer. Förmågan till vidareutveckling och tillämpning kommer till uttryck i form av att väl valda exempel och erfarenheter på ett naturligt sätt kopplas till relevant psykologisk kunskap

9–11 p. I de starkaste svaren i den här kategorin presenteras några adekvata exempel på hur psykologisk kunskap används inom idrottsträningen, även om behandlingen av dem i någon mening förblir knapp och bristfällig. Examinanden kan behjälpligt tillämpa psykologisk kunskap i analysen av fenomen som ansluter sig till träning inom idrott.

15–17 p. I svaret presenteras ett flertal väl valda exempel på hur psykologisk kunskap kan utnyttjas i träning inom idrott, och svaret motiveras med relativt djupa psykologiska insikter. Även om svaren varierar till sitt konkreta innehåll så ska det framgå av svaret att examinanden kan utveckla och tillämpa sådan psykologisk kunskap som är central vid träning inom idrott. För att komma upp till de högsta poängen bör examinanden kunna koppla samman sina exempel med psykologiska undersökningar och utvärdera den kunskap som hen behandlar.

Del III

7. Utformningen av den sexuella identiteten (30 p.)

I ett bra svar anknyts den sexuella identiteten till sexualitetens utveckling och behandlas utgående från identitet i fråga om sexuell inriktning, som påverkas av psykologiska, kulturella och biologiska processer. I ett bra svar kan examinanden förknippa tidpunkten för utformningen av den sexuella identiteten med andra utvecklingsskeenden i ungdomsåren. Även utvecklingen av könsidentiteten i barndomen står till grund för den sexuella identiteten. Utformningen av en sexuell identitet ses som en del av en vidare process av det identitetssökande (uppfattning om det egna självet) som hör ihop med ungdomstiden och uppfattas som något som ännu utvecklas och möjligen också förändras under en lång tid. Den sexuella identitetens utformning kan till exempel behandlas utifrån Marcias teori. Det är också möjligt att i svaret diskutera vilken betydelse det har för en persons välbefinnande ifall hen inte upplever sig bli accepterad. I ett förtjänstfullt svar behandlas utvecklingen av en sexuell identitet mångsidigt och djupgående inom ramen för psykologisk kunskap, och olika synvinklar med anknytning till ämnet utvecklas och integreras med varandra. Examinanden behandlar insiktsfullt de psykiska och sociala spänningar och processer som hör ihop med utformningen av en sexuell identitet.

7–12 p. I svaret är begreppet sexuell identitet korrekt definierat. Några perspektiv som är kopplade till den sexuella identitetens utformning i ungdomsåren presenteras.

19–24 p. Utformningen av en sexuell identitet i ungdomsåren behandlas i svaret utgående från ett flertal perspektiv. Svaret baserar sig på ett relativt brett spektrum av psykologiska begrepp, teorier eller studier med anknytning till ungdomsåren och identitetsutvecklingen. I ett förtjänstfullt svar kan examinandan diskutera faktorer som eventuellt komplicerar utformningen av en sexuell identitet.

8. Utvärdering av förutsättningarna för en lyckad hälsokampanj (30 p.)

Konsumtionen av socker är förknippad med människans psykiska aktivitet på ett mycket övergripande sätt. Neurotransmittorerna spelar en central roll för känslor av välbefinnande och addiktioner (beroenden). Den njutningskänsla sötsaksätandet ger oss är starkt belöande och det krävs ansträngning för att ersätta den med till exempel motion. Det är lättare att mumsa i sig godis än att stärka sin inre motivation för att motionera. Sockerberoendet har jämförts med koffeinberoende. Biologiska faktorer gör det svårare att uppnå målen med kampanjen. Sockersuget kan vara en betingad reaktion som alltid slår till vid samma tid på dygnet eller i vissa situationer. Sötsaker är också förknippade med inlärd situationer som exempelvis fester där man får äta kakor och godis. Det är besvärligt att ändra på inlärd vanor eftersom de ofta bygger på en lång tradition. Kulturskillnaderna är stora när det gäller konsumtionen av socker. De sociala normerna förutsätter att man ordnar "sockriga" barnkalas. Föräldrarna upplever i de här situationerna ett socialt tryck eftersom deltagarna har starka inre modeller för vilket slag av delikatesser det ska bjudas på när födelsedagar firas.

Uppväxtmiljön inverkar på sockerkonsumtionen. Man tar ofta modell av föräldrar och syskon när det gäller att tillsätta socker i maten eller äta godis. I föräldrarnas uppfostran kan det ofta ingå mutor i form av sötsaker. Kriget mot sockret handlar också om att förändra metoderna i uppfostran. Medierna å sin sida förmedlar en mycket motstridig syn på socker. Samtidigt som man fördömer ohälsosam mat gör man effektivt reklam för produkter som innehåller socker. Med skicklig marknadsföring av sötsaker i attraktiva förpackningar styr man uppmärksamheten till sockerprodukterna. Individens identitet och attityder påverkar vilka modeller hen följer som vuxen.

Framgången i kriget mot sockret påverkas av den information vi får om sockret och hur djupt vi processar den kunskapen. Ofta granskas sockerinformationen på en mycket ytlig nivå. Om man får människor att djupprocessa kampanjens budskap är sannolikheten större för att kampanjen lyckas. Det går också bättre om kända personer lockas att delta i kampanjen. Gruppens inflytande över individen har inte fått uppmärksamhet i sockerkriget. När det gäller bantning har det noterats att den största framgången uppnås i täta grupper. På individuell nivå kan kampanjens resultat vara sämre.

Känslor har en avgörande inverkan på attitydförändring och det har man i kampanjen beaktat. Det gjordes konkreta framställningar med hjälp av video, som i exemplet med läskedrycksflaskan. Det är i viss mån fråga om att använda sig av skrämseltaktik. Att undvika sjukdomar kan till en början handla om yttre motivation, men när välbefinnandet ökar förvandlas det till en inre motivation att undvika socker, vilket är kampanjens syfte. Det svåraste i kampanjen är att på samhällsnivå lyckas påverka attityderna hos våra beslutsfattare.

7–12 p. I svaret behandlas några psykologiska faktorer som inverkar positivt eller negativt på kampanjens framgång. Svaret är klart förankrat i psykologisk kunskap även om behandlingen av ämnet inte är särskilt djup eller strukturerad.

19–24 p. I svaret behandlas heltäckande och med hjälp av psykologisk kunskap olika faktorerers inverkan, positiv eller negativ, på kampanjens framgång. Behandlingen av de olika perspektiven är i huvudsak konsekvent och motiveringarna bygger på mångsidig psykologisk kunskap. Berömliga svar omfattar också utvärdering av kunskapen.

9. Bedömning av radikaliserings (30 p.)

I ett bra svar utnyttjas psykologisk kunskap på ett naturligt sätt i analysen av radikaliserings. Radikaliserings kan förstås som en snabb förändring i övertygelser, världsbild, identitet, värderingar och målsättningar, vilket leder till extrema handlingar kopplade till ett starkt ifrågasättande av hur samfundet och den rådande kulturen fungerar. I ett bra svar förankras den psykologiska analysen av frågan i det givna materialet och eventuell aktuell information om fenomenet med anknytning till radikaliserings. Ett bra svar kan koncentrera sig på någon särskild form av radikaliserings.

Individualpsykologiska faktorer: Psykologiska faktorer förknippade med radikaliserings kan exempelvis vara konfliktfylld och otrygg anknytning, temperament (öppenhet för nya upplevelser), auktoritär personlighet, förvrängda inre modeller, utveckling av en ny identitet, olika psykiska störningar och jagets försvarsmekanismer (klyvning). Ytterlighetsrörelser väddar till människans mest primitiva försvarsmekanismer med hjälp av vilka världen på ett svartvitt sätt delas in enligt axeln gott–ont eller vi–de.

Socialpsykologiska faktorer: Även om radikaliserings kan vara påverkad av individens psykiska egenskaper och personlighetsdrag så kan också en helt vanlig ung människa hamna i någon extremistisk grupp genom socialpsykologiska processer. Det som kan leda i riktning mot radikaliserings är identifikation med en ytterlighetsgrupp, deindividuation och social inlärning. Starka lojalitetsband till radikaliserade kamrater kan leda till att en persons sociala nätverk gradvis förändras på ett sätt som leder till en allt djupare radikaliserings. Den här utvecklingen kan vara förknippad med en sådan gradvis förändring av den personliga identiteten som förstärker radikaliserings.

Samhälleliga faktorer: Samhälleliga faktorer som påverkar på individ- och gruppnivå är till exempel samhällelig utslagning, spänningar mellan etniska eller kulturella minoriteter och majoriteten, delad upplevelse av social marginalisering, bristande framtidsutsikter eller påverkan av ideologier som stöder ytterlighetsrörelser. Massmedier och sociala medier har gett medlemmar av den lokala kulturen möjlighet att ansluta sig till grupper och nätverk där ytterlighetsrörelser i andra länder är verksamma och genom social inlärning tillägna sig sådana föreställningar, värderingar och modeller som förstärker radikaliserings. Att dela sina erfarenheter av diskriminering med den närmaste kretsen kan ge radikaliserings tendensen näring. Enligt Zimbardos Lucifereffekt är det situationen och verksamhetsmiljön som kan leda till extremt beteende i grupper. I utomståendes ögon är de här handlingarna ytterst onda, medan de som agerar i situationen i fråga uppfattar sitt handlande som berättigat.

I ett förtjänstfullt svar behandlas radikaliserings som ett mångfasetterat och konfliktfyllt fenomen. Det är inte en rätlinjig följd av psykiska, socialpsykologiska eller samhälleliga faktorer, utan dessa samverkar på ett komplext sätt och i flera riktningar. Även om det handlar om en relativt snabb förändring så finns det många bakgrundsfaktorer som har påverkat kumulativt, och eventuellt kan också vissa kritiska händelser ha bidragit till radikaliserings. I

ett förtjänstfullt svar har examinanden på ett vidareutvecklande sätt kunnat tillämpa mångfasetterad psykologisk kunskap i diskussionen om faktorer som är förknippade med radikaliserings. Samtidigt är det möjligt att bedöma hur man genom påverkan på individ- och grupp-nivå samt på ett kulturellt plan skulle kunna förhindra radikaliserings.

Ett bra svar uppnår man genom att på olika sätt betona de perspektiv som nämns i uppgiften. De nämnda perspektiven i uppgiften (9.1–9.3.) bedöms var för sig enligt följande:

9.1.

3–4 p. I svaret presenteras några adekvata individualpsykologiska faktorer, men behandlingen är allmän och schablonmässig. Den psykologiska kunskap som svaret bygger på är bristfällig och begränsad.

6–7 p. I svaret presenteras flera adekvata faktorer i relation till radikaliserings. De behandlas relativt mångsidigt och analytiskt inom ramen för psykologisk kunskap. Adekvata exempel och en insiktsfull diskussion stöder behandlingen av ämnet.

9.2.

3–4 p. I svaret presenteras några adekvata socialpsykologiska faktorer, men behandlingen förblir på en ytlig nivå. Examinanden behärskar bristfälligt den socialpsykologiska kunskap som anknyter till ämnet och tillämpar den på ett schablonartat sätt.

6–7 p. I svaret presenteras flera adekvata faktorer med koppling till radikaliserings. De behandlas på ett mångsidigt och analytiskt sätt med hjälp av adekvata exempel och insiktsfull diskussion.

9.3.

3–4 p. I svaret presenteras några samhällseliga bakgrundsfaktorer i relation till radikaliserings, men kopplingen till individuella handlingar och grupp-beteende är bristfällig eller bygger på en schablonartad syn.

6–7 p. I svaret granskas de samhällseliga faktorernas påverkan på individer och grupper på ett klart och analytiskt sätt. Svaret visar att examinanden har förstått att samhällseliga faktorer inte leder till radikaliserings direkt utan förmedlande psykologiska processer och mekanismer. Tankarna om de samhällseliga faktorer som är förknippade med radikaliserings behandlas granskas helhetsmässigt och vidareutvecklas med betoning på samspele- och utvecklingsmekanismer.